

PESTI JÁNOS

Tegyük többet a névkutatók nevelése érdekében!

1980-ban, a III. Magyar Névtudományi Konferencián /Veszprémben/ MEZŐ ANDRÁS arról is szólt előadásában, hogy "... a helynévkutatás státusának rendezését nem várhatjuk külső tényezők ajándékaként... [ezért sok a teendő, többek között] egyszerre kell foglalkozni önmagunk és a névtanos utánpótlás képzésének megvalósításával." /Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY és RÁCZ ENDRE Bp., 1981. 86. o./

A névtanosok komplex képzését 1977-ben, ill. 1980-ban még szakkollégiumi keretekben gondolkodva úgy képzelte el MEZŐ ANDRÁS, hogy a sajátos névtani ismereteken túl az érintkező tudományágak idevágó részletkérdéseivel is foglalkoznia kell annak, aki a névtanban kutató munkát szeretne végezni. /Név és társ. 98. o./ -- MEZŐ ANDRÁS 1980-ban elhangzott javaslatait új gondolatokkal kiegészíteni azért nehéz, mert az említett tematika ma is átgondoltnak, teljesnek és korszerűnek látszik. Konferenciákon most mégis szóba hozom ezt a témát, mégpedig azért, hogy egyetemeinken, főiskoláinkon kapjon végre rangjához méltó helyet a névtudomány!

E helyről is kérjük az MTA Magyar Nyelvi Bizottságát, hogy az MM illetékes szakbizottságaival együttműködve javasolja a névtannak az egyetemi, főiskolai programokba való felvételét. Javasoljuk továbbá, hogy -- kísérleti jelleggel -- az ELTE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékén induljon mielőbb "C" szakú /vagy "félszak" jellegű/ névtudomány /névtan/ szak a magyar szakhoz, ill. a magyar nyelvészethez kapcsolódóan. Tematikájában fel kellene használni MEZŐ ANDRÁS tervezetét és a névtani témájú egyetemi speciálkollégiumok eddigi jó tapasztalatait. Gondoskodni kellene arról, hogy a névtan ál-

talános kérdései szerepeljenek a program első felében; majd a specializálódást biztosítandó néhány tehetséges kutató-jelölt csak a földrajzi nevekkel foglalkozzék a tanulmányok második szakaszában.

Tudomásom van arról, hogy a tanítóképző főiskolák tantervében /a leíró nyelvtan keretein belül/ újabban szerepel a névtan. KIRÁLY LAJOS írta meg nemrég a névtan főbb kérdéseit tárgyaló főiskolai jegyzetet, amely főleg a személynevek, földrajzi nevek világát mutatja be példamutató tömörséggel és mégis világos, olvasmányos stílusban. Kibővítve tankönyvvé, kézikönyvvé formálható. Örvendetes eredmény lesz, ha néhány év múlva minden új diplomás tanító tájékozott lesz a névtan alapvető kérdéseiben.

Reményteljesnek tartom továbbá a JPTE Tanárképző Karának magyar nyelvészeti programját a tekintetben, hogy a névtudomány -- bár egyelőre csak 1 negyedévnnyi idővel -- helyet kapott a magyar szakosok képzésében. A helyét nehezen találtuk meg. Jelenleg a IV. évfolyam 3. negyedévében szerepel a névtan. Ragaszkodunk hozzá, hogy előzze meg időben a leíró nyelvtan, a nyelvtörténet /főleg a hang- és szótörténet!/ és a fakultatív jellegű latin nyelvtanulást. A történeti hangtan és a történeti szókincstan gondos tanulmányozása jelenti majd -- szerintünk -- a névtanra való közvetlen előkészületeket. Terveink szerint a névtan általános kérdéseiről /a nevek jelentéstana és morfológiája/ szólunk a kollégium legelején, majd ismertetjük a tulajdonnevek főbb típusait, a magyar névtipológia eddigi eredményeit. Tájékoztatást adunk a helyszíni és a levéltári névgyűjtő munka módszereiről; ismertetjük a névadattárak közzétételének, szerkesztésének főbb elveit. Felkészítjük a hallgatókat arra, hogy önállóan, invenciózusan kezdjenek hozzá az örvendetesen gyarapodó névadattárak tudományos feldolgozásához, az adatok névtani elemzéséhez. Bár egyelőre kevés példa van rá, mégis szeretnők szorgalmazni, hogy e leendő névtani kutatók érvényesítsék vizsgálataikban a nyelvészeti, a művelődéstörténet, a gazdaságtörténet, a történeti földrajz, a településtörténet, a régészet és a néprajz szem-

pontjait is. /Már most kapcsolatban vagyunk a névtant kiteljesítő "segédtudományok" művelőivel./ -- Pécssett a névtant a dialektológiával vagy párhuzamosan fogjuk tanítani, vagy némi késéssel az egyik tárgy követi a másikat. Névtani programunk részletes kidolgozása most van folyamatban.

A névkutatók felfedezésének, türelmes nevelésének jó fórumai voltak eddig is a speciális kollégiumok és diákkörök. Nagyszerű pályamunkák bizonyították, hogy a névtani témák kidolgozásában a főiskolai hallgatók sokszor egyenrangú partnerei /vetélytársai/ voltak az egyetemi hallgatóknak. Kár, hogy a diákkörökben, szakkollégiumokban folyó névtani kutatómunka lendülete kissé megtört! Mi a teendő e tekintetben? -- A konzulens tanárok és a pályamunkák szerzői egyaránt kapjanak nagyobb erkölcsi és anyagi megbecsülést a sikeres pályamunkák után. Örvendetes, hogy az új pályázati rendszer már módot ad a diákkörökben végzett tudományos munka jobb elismerésére. Az új rendelet értelmében ha egy státuszért két azonos szakú pályázó verseng, s közülük az egyik az egyetem /főiskola/ minősítése szerint tudományos munkát is végzett, ez előnyt jelent majd számára az állás elnyerésében. A konzulens tanárok munkakedvét is fokozni lehetne /az erkölcsi elismerésen kívül/ a premizálás különböző módozataival.

A leendő névkutatóknak több bemutatkozási lehetőséget kellene biztosítanunk. Még több fiatal kollégánk kapjon megbízást a Névtani Értesítő szerkesztőitől könyvismertetésre vagy könyvbírálatra; és ugyanitt kellene elhelyezni a kezdő névkutatók első, önálló cikkeit, tanulmányait. A nagy erőfeszítésekkel létrejött névtani fórum eddig nagyszerűen teljesítette tervezett céljait, és munkatársai között egyre több fiatal kutató. A szerkesztők /HAJDÚ MIHÁLY és MEZŐ ANDRÁS/ kiváló érzékkel fedezték fel a névtan iránt érdeklődő, tehetséges hallgatókat; és nagyszerű nevelőmunkájuk eredményeként lassan itt sorakozik mögöttünk /de velünk egyenrangúan/ a fiatal névkutatók csapata. Köszönet és őszinte elismerés jár ezért mindkét kollégánknek! Mindenképpen folytatni kell a "Magyar Személynévi Adattárak" és a "Magyar Névtani Dolgozatok" sorozatot!

Mindkettőt HAJDÚ MIHÁLY szerkeszti. Az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoportjának Névkuató Munkaközössége az említett két sorozattal arra adott /és ad/ követendő példát, hogy miként kell a gondos, alapos gyűjtőmunkára, a tudományos igényű feldolgozásra megtanító hallgatóinkat. S egyúttal azt is bizonyítják a "sárga" és "kék" füzetek, hogy sok tehetséges hallgatónk névtani munkája méltó a publikálásra. Szóbeli közlésekből tudom, hogy ez a két sorozat is hallatlan erőfeszítéseket kívánt szerzótól, szerkesztőtől egyaránt. Már a viszonylagos folyamatosság is a csodával határos! -- A konferencia nevében köszönöm HAJDÚ MIHÁLY-nak, hogy a sorozatokat megterverte, útjára indította. Igényes koncepciózus szerkesztői munkáját dicséri a sorozat valamennyi fülete. Köszönet jár az ELTE BTK-nak is, mert jelentős anyagi áldozatot vállalt akkor, amikor folyamatosan biztosította a Személynévi Adattárak és Névtani Dolgozatok megjelenését.

Az ELTE példáját másutt is követni kellene! Egyetemeken, főiskoláinkon több olyan névtani pályamunka, szakdolgozat készült, amely alkalmas a publikálásra, illetve arra, hogy közkinccsé váló adattárával segítse a nevek vizsgálatát. Javaslom, hogy az ELTE vegye át tőlünk a megjelentetésre érdemes dolgozatokat; vagy az egyetemek kapjanak anyagi támogatást az MM-től a színvonalas dolgozatok sokszorosításához.

Az egyetemeken, főiskolákon eddig is igen sokan írtak szakdolgozatot névtanból. Ez önmagában örvendetes, de a minőség javítása érdekében ma már hasznosabbnak látszik a névtani témák bizonyos visszaszorítása. Egyszerűen azért, hogy az igazán tehetséges "névészekkel" többet tudjunk foglalkozni; ill. valamennyi kollégánknak legyen módja a szakdolgozatok vezetésére, patronálására.

A magyar névkuatók eddig nem igen éltek a modern adatfeltárás és adatelemzés korszerű módszereivel /gépi adatfeldolgozás, számítógépes vizsgálat stb./. Ezért is tanulságos BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES-nek "Gépi adatfeldolgozás alkalmazása a nyelvtudományban" /NyK. LXXI, 397-408/ c. cikke. -- Helynévi adattárainkban lassan milliós nagyságrendű névanyag gyűlik össze.

Ezt a szinte bénítóan nagy névmennyiséget hagyományos módszerekkel aligha lehet vallatóra fogni. Kérnünk kell a matematikusok, programozók, matematikai nyelvészek segítségét ahhoz, hogy mielőbb elsajátíthassuk a gépi adatfeldolgozás tudnivalóit, módszereit. /I. éves egyetemi hallgatóink sikerrel birkóznak a programozás feladataival!/ Megjegyzem, 1971-ben készült az első "számítógépes" névtani pályamunka a tanszékünkön. Az OTDK-ra is bejutott. Sokan újszerűnek, jónak tartották; mások ajkukat biggyesztve kérdezték: ugyan, mire való? -- Az akkori félsiker ellenére úgy érzem, hogy a számítógépes névvizsgálat a jövőben már természetes lesz, és egyáltalán nem hat majd a szenzáció erejével. De itt a nagy kérdés: ki tanítja meg erre a leendő névkutatókat? /A számítógépes névvizsgálat módszeréről és eredményéről lásd még MEZŐ ANDRÁS beszámolóját a "Név és társadalom" c. kötetben, 91. o./

A magyar névtudomány utánpótlásának gondját részben nekünk, részben felettes hatóságainknak kell megoldani. Talán mondhatom a konferencia nevében így: rajtunk nem fog múlni a dolog; pontosabban: az egyetemek, főiskolák nyelvészei, névtanosi mindent elkövetnek azért, hogy a névtudomány fejlődését szolgálják. Ígérjük, hogy ezután is nagy figyelemmel keressük a velünk együtt dolgozni tudó fiatal kollégákat, a majdani névkutatókat, akik nemsokára a helyünkbe lépnek.

Az is biztató a jövőre nézve, hogy ezen a konferencián jelen van a magyar névkutatók idősebb, középkorú és fiatal nemzedéke.

Befejezésül kívánom magunknak, hogy mindig olyan lelkesedéssel, kitartással búvárkodjunk a magyar nevek világában, ahogy azt INCZEFI GÉZA, a mi egykori kedves és nagyrabecsült tanárunk tette.

Engedjék meg, hogy néhány gondolatot mondjak a témánktól eltérően.

A magam nevében köszönöm most a SZTF egykori és mai tanárainak, vezetőinek, hogy éppen negyedszázada itt végezhettem tanulmányaimat, itt szerezhettem magyar-történelem szakos tanári oklevelet.

Hálával gondolok ma minden kedves tanáromra, különösképpen INCZEFI GÉZA professzor úrra, aki nemcsak a nevek tudósaként él az emlékezetemben; hanem úgy is, mint a magyar nyelvtörténetnek, a nyelvjárásoknak kiváló ismerője és a szaktudományi ismeretek lelkes tanító mestere. Diákkoromban kissé irigyelt ember voltam itt Szegeden, mert Géza bácsi bizalmát élvezve amolyan "nyelvészpalántának" számítottam. Talán nem túlzás: INCZEFI GÉZA mesterem, tanítóm volt, sokszor a távol levő apám helyett apám. Neki köszönhetem, hogy a névtannal való foglalkozás életre szóló program és élmény számomra. Emlékét kegyelettel őrzöm. Hiszek abban, hogy az ember addig él, amíg emlékeznek rá!